



بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری



وزارت علوم تحقیقات و فناوری  
دانشگاه آیت... العظمی بروجردی (ره)

دانشکده علوم انسانی  
گروه حقوق

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد  
رشته الهیات و معارف اسلامی - فقه و مبانی حقوق

واکاوی مجازات پدر در قتل فرزند بر پایه شریعت و قانون

استاد راهنما  
دکتر طه زرگریان

استاد مشاور  
دکتر مهدی چگنی

دانشجو  
سعید برحی

پاییز ۱۴۰۳

باسمه تعالی



دانشگاه آیت ... العظمی بروجردی (ره)  
معاونت آموزشی - حوزه تحصیلات تکمیلی  
دانشکده علوم انسانی

شماره: ۱۰۴۲۴۴/۵  
تاریخ: ۱۴۰۳/۱۲/۰۳

صورت جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

با تاییدات خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولی عصر (عج)، جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد خانم / آقای: سعید برخی رشته: فقه و مبانی حقوق اسلامی گرایش: نوبت روزانه / شبانه: روزانه با شماره دانشجویی: ۴۰۱۱۸۱۲۱۰۳ تحت عنوان: واکاوی مجازات پدر در قتل فرزند بر پایه شریعت و قانون در روز دوشنبه مورخ ۱۴۰۳/۹/۱۹ با حضور هیات داوران، در دانشگاه آیت ... العظمی بروجردی (ره) برگزار شد. تاریخ های مهم:

تاریخ تصویب پروپوزال:	۱۴۰۱/۴/۱۴	تاریخ همانند جویی پروپوزال:	۱۴۰۱/۴/۱۵
تاریخ ثبت پروپوزال در ایرانداک:	۱۴۰۱/۴/۲۲	تاریخ همانند جویی نهایی رساله:	۱۴۰۳/۷/۹

توجه: این تاریخ باید حداقل یک هفته قبل از روز دفاع از رساله باشد.

نوع پایان نامه	<input checked="" type="checkbox"/> کاربردی	<input type="checkbox"/> توسعه ای	<input type="checkbox"/> بنیادی
----------------	---	-----------------------------------	---------------------------------

بدین وسیله، ارزشیابی نهایی پایان نامه به شرح ذیل اعلام می گردد.

قبول با نمره: ۱۴/۱۵ به حروف: چهارده و یک

امضا	مرتبته دانشگاهی	اعضاء هیات داوران	امضا	مرتبته دانشگاهی	اعضاء هیات داوران
	استادیار	داور ۱: دکتر محمدجعفر صادق پور		استادیار	استاد راهنما: دکتر طه زرگریان
	استادیار	داور ۲: دکتر ماشا ... کریمی		استادیار	استاد مشاور ۱: دکتر مهدی چگنی
	دانشیار	ریاست دانشکده: دکتر ناصر پور حسن		استادیار	نماینده تحصیلات تکمیلی دانشگاه: دکتر ماشا ... کریمی

دفاع مجدد  مردود

درجه ارزشیابی پایان نامه به شرح زیر است:

نمره از ۱۹ تا ۲۰ عالی	نمره از ۱۸ تا ۱۸/۹۹ بسیار خوب	نمره از ۱۶ تا ۱۷/۹۹ خوب	نمره از ۱۴ تا ۱۵/۹۹ قابل قبول	نمره کمتر از ۱۴ غیر قابل قبول
-----------------------	-------------------------------	-------------------------	-------------------------------	-------------------------------

دکتر علی جوادی  
معاون پژوهشی و فناوری دانشگاه آیت ... العظمی بروجردی (ره)

در صورتی که استادان راهنما و مشاور عضو هیات علمی دانشگاه آیت ... العظمی بروجردی (ره) نباشند، لازم است تصویر از آخرین حکم کارگزینی بر اساس تاریخ تصویب پروپوزال ضمیمه صورت جلسه دفاع گردد.

## تقدیم به:

پیشگاه امام زمان (عج) و روح پر فتوح امام خمینی  
بنیان‌گذار جمهوری اسلامی و شهیدان انقلاب اسلامی و  
همچنین تمامی کسانی که تاکنون حق معلمی و استادی بر  
من داشته‌اند و در محضر آنها کسب علم نموده‌ام و برای آنها  
آرزوی موفقیت در تمام مراحل زندگی را دارم.

## تعهد نامه

عنوان پایان نامه: واکاوی مجازات پدر در قتل فرزند بر پایه شریعت و قانون  
اینجانب سعید برحی دانشجوی دوره کارشناسی ارشد رشته حقوق دانشکده علوم انسانی دانشگاه آیت...  
العظمی بروجردی (ره) تحت راهنمایی دکتر طه زرگریان متعهد می شوم:

- نتایج ارائه شده در این پایان نامه حاصل مطالعات علمی و عملی اینجانب بوده، مسئولیت صحت و اصالت مطالب مندرج را به طور کامل بر عهده می گیرم.
- در خصوص استفاده از نتایج پژوهشهای محققان دیگر به مرجع مورد نظر استناد شده است.
- مطالب مندرج در این پایان نامه را اینجانب یا فرد دیگری به منظور اخذ هیچ نوع مدرک یا امتیازی تاکنون به هیچ مرجعی تسلیم نکرده است.
- کلیه حقوق معنوی این اثر به دانشگاه آیت... العظمی بروجردی (ره) تعلق دارد. مقالات مستخرج از پایان نامه، ذیل نام دانشگاه آیت... العظمی بروجردی (ره) به چاپ خواهد رسید.
- حقوق معنوی تمام افرادی که در به دست آمدن نتایج اصلی پایان نامه تاثیر گذار بوده اند در مقالات مستخرج از رساله رعایت خواهد شد.

تاریخ: ۱۴۰۳/۱۲/۲۰

سعید برحی

### مالکیت نتایج و حق نشر

- ❖ کلیه حقوق معنوی این اثر و محصولات آن (مقالات مستخرج، برنامه های رایانه ای، نرم افزارها و تجهیزات ساخته شده) به دانشگاه آیت... العظمی بروجردی (ره) تعلق دارد و بدون اخذ اجازه کتبی از دانشگاه قابل واگذاری به شخص ثالث نیست.
- ❖ استفاده از اطلاعات و نتایج این پایان نامه بدون ذکر مرجع مجاز نیست.

## تشکر و قدردانی:

حمد و سپاس خدای را که توفیق کسب دانش و معرفت را به ما عطا نمود. در این جا بر خود لازم می‌دانم که از تمامی اساتید بزرگوار، به ویژه اساتید دوره ارشد که مرا در تحصیل علم و معرفت و فضائل اخلاقی یاری نموده‌اند، تقدیر و تشکر نمایم. از استاد گرامی و بزرگوار **دکتر طه زرگریان** استاد راهنما، که راهنمایی اینجانب را در انجام پژوهش و نگارش این پایان‌نامه تقبل نموده‌اند نهایت تشکر و سپاسگزاری را دارم.

## چکیده

هرچند حمایت از حقوق فرزندان از جمله مسائل همواره پراهمیت در بررسی های حقوقی است، اما امروزه با توجه به قتل های صورت گرفته در سطح جامعه، موضوع حمایت از حقوق فرزند، رنگ جدیدی به خود گرفته و آرامش روانی افراد جامعه را سخت پریشان کرده است. از این رو پژوهش حاضر، با روش توصیفی-تحلیلی و گردآوری اطلاعات از کتابخانه های تخصصی فقهی حقوقی و نرم افزارهای علوم اسلامی، مجازات پدر در قتل فرزند را از نظر شریعت و قانون مورد بررسی قرار داده است. پس از بررسی مسائل مذکور در این پژوهش، به این مهم، دست می یابیم که اجماع فقهاء، در این مورد، قائل به عدم امکان قصاص پدر هستند. قیاس اولویت، روایت لایقاد والد بولده، روایت باب قذف، عمومات ادله امر به احسان و مصاحبت به معروف با والدین، ادله مورد استناد این گروه از فقهاء است. جمعی از فقهاء نیز به امکان قصاص پدر در این مساله حکم داده اند. این عده از فقهاء، ضمن رد استناد به قیاس اولویت، یا استناد به روایت باب قذف، به اکتفاء به قدر متیقن در خروج از اطلاق ادله قصاص، تمسک جسته اند. در این پژوهش، ضمن نقد و بررسی ادله هر دو گروه، قول دوم ترجیح داده می شود. قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲، صرفاً به این نکته اشاره دارند که اگر قاتل، پدر یا جد پدری مقتول باشد، قصاص نمی شود و فرض مورد بحث این پژوهش، به اجمال برگزار شده است؛ از این جهت، تحلیل فقهی این مساله در روشن شدن حکم این موضوع، حائز اهمیت خواهد بود.

**واژگان کلیدی:** مجازات، پدر، قتل فرزند، شریعت، قانون

## فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	<b>فصل اول: .....</b>
۱.....	کلیات و مفاهیم .....
۲.....	۱-۱- کلیات.....
۲.....	۱-۱-۱- بیان مساله .....
۳.....	۱-۱-۲- اهمیت و ضرورت پژوهش .....
۳.....	۱-۱-۳- هدف‌های پژوهش .....
۳.....	هدف اصلی .....
۳.....	هدف‌های فرعی .....
۳.....	۱-۱-۴- سوال‌های پژوهش .....
۳.....	۱-۱-۵- فرضیه‌های پژوهش .....
۴.....	۱-۱-۶- پیشینه‌ی پژوهش .....
۶.....	۱-۱-۷- روش شناسی پژوهش .....
۷.....	۱-۲- مفاهیم .....
۷.....	۱-۲-۱- مفهوم قتل .....
۷.....	۱-۲-۱-۱- مفهوم لغوی .....
۷.....	۱-۲-۱-۲- مفهوم اصطلاحی قتل .....
۹.....	۱-۲-۲- مفهوم پدر .....
۹.....	۱-۲-۲-۱- مفهوم لغوی .....
۹.....	۱-۲-۲-۲- مفهوم اصطلاحی .....
۱۰.....	۱-۳- بررسی سیر تاریخی .....
۱۰.....	۱-۳-۱- بررسی مجازات قصاص پیش از اسلام .....
۱۱.....	۱-۳-۲- بررسی مجازات قصاص پس از اسلام .....
۱۱.....	۱-۳-۲-۱- منابع قانونی قصاص در اسلام .....
۱۱.....	۱-۳-۲-۲- شرایط و اصول قصاص .....
۱۲.....	۱-۳-۲-۳- انواع مجازات‌های قصاص .....
۱۳.....	۱-۳-۲-۴- مجازتهای مرتبط با قصاص .....
۱۴.....	۱-۳-۲-۵- تفاوت با سیستم‌های پیشین .....
۱۴.....	۱-۳-۳- مجازات قصاص در نظام کیفری ایران .....
۱۴.....	۱-۳-۳-۱- قبل از انقلاب .....

۱۴	۱-۳-۳-۲ بعد از انقلاب
۱۵	مبانی قانونی و اصول
۱۵	ویژگی‌های مجازات قصاص
۱۶	تحولات و تغییرات قانونی
۱۸	عنصر مادی جرم
۲۱	۱-۳-۴-۱ تعریف محارب
۲۱	۱-۳-۵-۱ تعریف مفسد فی الارض
۲۶	<b>فصل دوم:</b>
۲۶	مجازات فرزند کشی در شریعت و اسلام
۲۷	۲-۱-۲ از دیدگاه شریعت اسلام
۲۸	۲-۲-۲ آیات
۲۸	۲-۲-۱ آیات دنیوی
۲۹	۲-۲-۲ آیات اخروی
۳۰	۲-۳-۲ روایات
۳۳	۴-۲-۴ گستره شرط انتقال ابوت در قصاص
۳۳	۲-۴-۱-۲ دیدگاه مشهور
۳۴	۲-۴-۲-۲ دیدگاه غیر مشهور
۳۵	۵-۲-۵ بررسی مسئله قصاص پدر در قتل فرزند
۳۵	۲-۵-۱-۲ دیدگاه معافیت پدر از قصاص
۳۵	۲-۵-۲ دیدگاه قصاص پدر
۳۶	۲-۵-۳ دیدگاه تفصیلی
۳۷	۶-۲-۶ بررسی شمول روایات معافیت بر مادر و جد پدری
۳۸	۷-۲-۷ بررسی روایات و عنصر روانی قتل
۳۸	۲-۷-۱-۲ چپستی روایات قضایی
۳۸	۲-۷-۲-۲ قضایی بودن روایات معافیت
۴۱	<b>فصل سوم:</b>
۴۲	۳-۱-۳ مجازات فرزند کشی پیش از ورود اسلام
۴۲	۳-۱-۱-۳ علل و عوامل فرزندکشی در جامعه پیش از اسلام

- ۴۲ ..... ۳-۱-۱-۱ عوامل اقتصادی
- ۴۲ ..... ۳-۱-۱-۲ عوامل اجتماعی
- ۴۳ ..... ۳-۱-۱-۳ عوامل فرهنگی و مذهبی
- ۴۳ ..... ۳-۱-۱-۴ ساختار قبیله‌ای و اجتماعی
- ۴۳ ..... ۳-۱-۲ نظام‌های اجتماعی و عدم وجود مجازات‌های قانونی
- ۴۴ ..... ۳-۱-۲-۱ نظام‌های اجتماعی
- ۴۴ ..... ۳-۱-۲-۲ عدم وجود مجازات‌های قانونی
- ۴۵ ..... ۳-۲ مجازات فرزند کشی پس از ورود اسلام
- ۴۵ ..... ۳-۲-۱ علل و عوامل فرزندکشی در جامعه پیش از اسلام
- ۴۵ ..... ۳-۲-۱-۱ عوامل اقتصادی
- ۴۵ ..... ۳-۲-۱-۲ عوامل اجتماعی و فرهنگی
- ۴۶ ..... ۳-۲-۱-۳ عوامل جنسی و جنسیتی
- ۴۶ ..... ۳-۲-۱-۴ عوامل سیاسی و نظامی
- ۴۶ ..... ۳-۳-۲ تعیین مجازات متناسب برای پیشگیری از قتل فرزند
- ۴۶ ..... ۳-۳-۲-۱ درک علل و عوامل قتل فرزند
- ۴۷ ..... ۳-۴ اجماع فقها
- ۴۸ ..... ۳-۴-۱ نظر فقها راجع به حدیث لایقاد
- ۵۰ ..... ۳-۴-۱-۱ دیدگاه فقها درباره حکم قتل عمد
- ۵۱ ..... ۳-۴-۱-۲ اصل و فرع در حکم قتل عمد
- ۵۱ ..... ۳-۴-۲ دیدگاه موافقین قصاص پدر با قتل فرزند
- ۵۱ ..... ۳-۴-۲-۱ پیش‌زمینه فقهی
- ۵۲ ..... ۳-۴-۲-۲ مبانی حدیثی و قرآنی
- ۵۲ ..... ۳-۴-۲-۳ دلایل فقهی و اصولی
- ۵۲ ..... ۳-۴-۲-۴ ملاحظات عدالتی و عمومی
- ۵۳ ..... ۳-۴-۳ دیدگاه فقها درباره تفاوت مجازات پدر و مادر در قتل عمدی فرزند
- ۵۳ ..... ۳-۴-۳-۱ دیدگاه اول
- ۵۶ ..... ۳-۴-۳-۲ دیدگاه دوم
- ۵۶ ..... ۳-۳-۴-۳ عقل
- ۵۷ ..... ۳-۴-۴ ادله نظریه عدم قصاص پدر در جرم فرزندکشی
- ۶۰ ..... ۱-۴-۴-۳ قانون مجازات اسلامی
- ۶۱ ..... ۳-۵ اشاره به برخی از مبانی فقهی عدم قصاص پدر در قانون مجازات اسلامی
- ۶۱ ..... ۳-۵-۱ ایراد جنایت توسط پدر یا اجداد پدری

- ۶۲-۳- بررسی مسئله قصاص پدر توسط فرزند در صورت قتل مادر.....
- ۶۵-۷-۳- بررسی مسئله قصاص پدر توسط فرزند در صورت قتل مادر.....
- ۶۷-۳-۸- تسری حکم پدر به مادر اجداد و جدات مادری مجنی علیه.....
- ۷۰-۳-۹- قانون مجازات اسلامی و اثبات ابوت.....
- ۷۱- فصل چهارم:.....
- ۷۱- واکاوی مجازات پدر در قتل فرزند از منظر شریعت و قانون.....
- ۷۳-۴- مجازات پدر و جد پدری در قتل عمدی فرزند.....
- ۷۳-۴-۱-۱- در فقه و حقوق اسلامی.....
- ۷۴-۴-۱-۲- در حقوق موضوعه.....
- ۷۵-۴-۱-۳- مستندات قانون گذار.....
- ۷۶-۴-۲- بازنگری در تناسب جرم و مجازات در قتل عمدی فرزند توسط پدر.....
- ۸۰-۴-۳- مصادیق حکم عدم اجرای قصاص در قتل عمدی.....
- ۸۲-۴-۴- تاملی به اعتیاد در جرم فرزند کشی در فقه امامیه.....
- ۸۳-۴-۵- مجازات پدر در قتل فرزند از منظر شریعت.....
- ۸۴-۴-۶- مجازات پدر در قتل فرزند از منظر قانون.....
- ۸۴-۴-۷- مبانی فقهی و اصولی.....
- ۸۵-۴-۷-۱- جواز قصاص پدر در موارد قابل گذشت (جنبه خصوصی).....
- ۸۶-۴-۷-۳- اجازه قانون.....
- ۸۷-۴-۷-۴- پژوهش‌های نوین و تحلیل‌های جدید.....
- ۸۷-۴-۷-۴-۱- پژوهش‌های علمی.....
- ۸۸-۴-۷-۵- تحلیل‌های فقهی و حقوقی.....
- ۸۸-۴-۷-۶- مطالعه موردی و بررسی‌های عملی.....
- ۸۸-۴-۷-۶-۱- مطالعه موردی.....
- ۸۸-۴-۷-۶-۲- بررسی‌های عملی.....
- ۸۹-۴-۷-۷- استفاده از فناوری و داده‌های جدید.....
- ۸۹-۴-۷-۸- تجربیات بین‌المللی و راهکارهای عملی.....
- ۸۹-۴-۷-۹-۱- تجربیات کشورهای مختلف.....
- ۸۹-۴-۷-۱۰- شرط انتفای ابوت.....
- ۹۰-۴-۸- قتل فرزند تحت عنوان محارب و مفسد فی الارض.....
- ۹۰-۴-۸-۱- شرح قتل فرزند تحت این عناوین.....
- ۹۰-۴-۸-۲- تطبیق قتل فرزند با عنوان محاربه و افساد فی الارض.....
- ۹۵-۴-۹- موارد معافیت مطلق یا نسبی قتل پدر و جد پدری در فرزندکشی عمدی.....



# فصل اول

## کلیات و مفاهیم

## ۱-۱-۱- کلیات

### ۱-۱-۱- بیان مساله

از جمله حوادث جنایی که از گذشته تا کنون دامنگیر جامعه انسانی محسوب می شود؛ موضوع قتل فرزند به دست والدین وی می باشد. با مطالعه بعضی از پرونده های جنایی مشخص می شود که گاهی پدر، قاتل فرزند یا فرزندان خود بوده و است و گاهی مادر، قاتل فرزند یا فرزندان خود بوده است. موضوع قتل فرزند در همه جای جهان اتفاق می افتد و فرد قاتل با قوانین ناظر بر همان مکان و زمان به مجازات می رسد. قتل فرزند به دست والدین از جمله جنایاتی است که در کشور ایران مانند بسیاری از نقاط دیگر جهان اتفاق افتاده است؛ مخصوصاً با مطالعه سیر پرونده ها می توان جنایت مورد نظر را در طی ده سال گذشته با روند رو به افزایش مورد مشاهده قرار داد. از آنجا که قوانین کشور ایران از فقه امامیه تبعیت می کند؛ پدر در قتل فرزند قصاص نمی شود اما مادر در قتل فرزند قصاص می شود. هر چند در نظام حقوق ایران، پدر در قتل فرزند قصاص ندارد اما قانونگذار با پیشبینی ماده ۶۱۲ ق.م.ا می تواند وی را به سه تا ده سال حبس محکوم نماید. بر صاحب نظران عرصه فقه و حقوق پوشیده نیست که وضع یک ماده قانونی باید با در نظر گرفتن مصالح و منافع جامعه انسانی باشد؛ مانند اینکه مجازات با جرم انجام شده تناسب داشته باشد و یا اینکه مجازات به نحوی باشد که اثر بازدارندگی داشته باشد. اینکه پدر در قتل فرزند به قصاص محکوم نمی شود از اوامر فقه جزایی است که البته لازم است مستندات آن به طور دقیق مورد پژوهش واقع شود؛ اما موضوع قابل توجه در دو بعد قابل طرح است. اول اینکه این ابهام وجود دارد که آیا پدر را در قتل فرزند به هیچ نحو از انحا و تحت هیچ عنوان مجرمانه ای نمی توان سلب حیات نمود؛ این موضوعی است که می توان آن را بر پایه مستندات شرعی مورد تفحص قرار داد دوم آنکه قانونگذار بر چه اساس و با کدامین ملاک، مجازات سه تا ده سال را برای پدر در قتل فرزند مناسب دیده است، به نظر می آید مجازات مذکور هیچگونه تناسبی با جرم صورت گرفته ندارد و می توان بر پایه مستندات قرآنی و روایی به مجازات های مناسب تری برای جرم فرزندکشی قائل شد. بر اساس مطالب مذکور، پژوهش حاضر قصد دارد که با غور در منابع شرعی و همچنین ناظر بر مواد قانونی مربوطه به موضوع فرزندکشی بپردازد و در راستای تعیین مجازات مناسب با جرم مورد نظر، پژوهش نماید.

## ۱-۱-۲- اهمیت و ضرورت پژوهش

هرچند حمایت از حقوق فرزندان از جمله مسائل همواره پراهمیت در بررسی های حقوقی است، اما امروزه با توجه به قتل های صورت گرفته در سطح جامعه، موضوع حمایت از حقوق فرزند، رنگ جدیدی به خود گرفته و آرامش روانی افراد جامعه را سخت پریشان کرده است. ضرورت پژوهش حاضر، پاسخی علمی به مطالبه های عملی از سوی افراد جامعه است. افکار جمعی، مطالبه می کنند که مگر قرار نیست، از مهمترین اهداف وضع قوانین، پیشگیری از جرم باشد. پس چگونه است که مجازات مقرر در کتاب قانون برای قتل عمدی فرزند توسط پدر نه تنها مانع جرم نمی شود که به دلگرم کردن قاتل در قتل فرزند مساعدت می نماید.

## ۱-۱-۳- هدف های پژوهش

### هدف اصلی

- کمک به پیشگیری از جرم فرزندکشی با اصلاح قوانین موضوعه.

### هدف های فرعی

- نقد ماده ۶۱۲ ق.م.ا و وضع مجازات مناسب با جرم فرزندکشی.

## ۱-۱-۴- سوال های پژوهش

- مجازات مناسب با جرم فرزندکشی در منابع شرعی چیست؟
- مجازات مناسب برای فرزند کشی در قوانین کیفری ایران چگونه است؟

## ۱-۱-۵- فرضیه های پژوهش

- به نظر می‌آید که درباره حبس‌های بسیار طولانی بتوان تحقیقات مؤثری انجام داد.
- مجازات مناسب برای فرزندکشی در قوانین کیفری ایران بستگی به شرایط خاص جرم و وضعیت قانونی مجرم دارد و می‌تواند شامل قصاص، دیه، و یا اقدامات اصلاحی و درمانی باشد. این مجازات‌ها با توجه به وضعیت روانی، پیشینه خانوادگی، و عوامل محیطی مرتبط با جرم تعیین می‌شود.
- در شریعت اسلامی، مجازات فرزندکشی بستگی به شرایط و عوامل مختلف دارد و می‌تواند شامل قصاص، دیه، یا توبه و اصلاح باشد. در شرایط عادی، قتل عمد به مجازات قصاص منجر می‌شود، اما در مواردی که عامل قتل تحت تأثیر عوامل خاصی مانند جنون یا مشکلات روانی باشد، ممکن است مجازات‌های متفاوتی از جمله دیه یا اقدامات اصلاحی در نظر گرفته شود."

## ۱-۱-۶- پیشینه‌ی پژوهش

- ویسی (۱۴۰۰) در پایان‌نامه‌ای با عنوان «لزوم بازنگری در حکم اجرای قصاص پدر در قتل عمدی فرزند از مجرای فقه پویا و اصلاح قانون مجازات اسلامی» نشان داد که وجود تعزیر صرف نتوانسته است مانع ارتکاب قتل عمدی فرزندان توسط پدرانشان باشد. همچنین حذف مجازات دیه و تعزیر در عنوان مجرمانه اخیر در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ هجری شمسی به عنوان حداقلهای قانونی مقابله با این جرم نشان از ناکارآمدی این قانون دارد. با توجه به نص صریح قرآن مبنی بر قصاص قاتل عمد، حکم عدم اجرای قصاص پدر در قتل عمدی فرزند در زمان پیامبر (ص) و پس از آن وضع گردیده یک حکم حکومتی و بر مبنای اقتضائات زمان و مکان ایشان وضع شده است که از باب اطاعت از اولی الامر در زمانهای بعدی به شکل تعبدی پذیرفته شده است. با توجه به نسخ ماده ۲۲۰ ق.م.ا. ۱۳۷۰ (ش.ه) که حداقلهای مقرر را در برخورد با این جرم لحاظ کرده بود و فقدان این مقدار حداقلی در ماده ۳۰۱ ق.م.ا. ۱۳۹۲ (ش.ه) به نظر می‌رسد که اعمال ماده ۶۱۲ ق.ت. ۱۳۷۵ (ش.ه) به عنوان تنها ضمانت اجرای فعلی در برخورد تعزیری با قتل‌های عمدی که به هر علت قصاص نمی‌شود به علت اینکه نمی‌تواند عملاً مانع ارتکاب چنین جرایمی شود اصلاح آن امری اجتناب‌ناپذیر می‌باشد.

■ صیادی راد (۱۴۰۰) در پایان‌نامه‌ای با عنوان «امکان تشدید مجازات پدر در قتل فرزند در حقوق کیفری ایران و فقه عامه» نشان داد که فقیهان اسلامی در زمینه مجازات پدر و جد پدری به جهت قتل فرزند، اتفاق نظر ندارند. در فقه امامیه، فقیهان معتقد هستند که پدر به جهت قتل فرزند قصاص نمی‌شوند. آنان برای عدم قصاص پدر به روایات، اجماع و علت فاعلی بودن برای فرزند استناد جسته‌اند. فقیهان شافعی، حنبلی و حنفی به استناد روایات، حق ولایت پدر بر فرزند و قاعده درأ، قائل به عدم قصاص پدر به جهت قتل فرزند هستند. ولی فقیهان مالکی قائل به تفصیل شده‌اند که پدر در صورت قصد قتل فرزند، قصاص می‌شود. در زمینه مجازات جد پدری، مشهور فقیهان امامیه، جد پدری را ملحق به پدر دانسته و وی را مستحق مجازات قصاص نمی‌دانند. ولی در فقه اهل سنت، بعضی از فقیهان معتقد هستند جد پدری قصاص نمی‌شود و بعضی دیگر از جمله حسن بن حی قائل به قصاص جد پدری می‌باشند و همچنین مالکیه در حکم جد، قائل به تفصیل شده است.

■ ایزدی فرد و همکاران (۱۳۹۰) در مقاله‌ای علمی پژوهشی با عنوان «مجازات پدر در قتل فرزند» نشان دادند که از آنجا که مطابق اصل ۱۶۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران هرگاه قاضی حکم مسأله‌ای را در قوانین مدون نیابد، باید به استناد منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر، حکم قضیه را صادر نماید، بررسی همه جانبه‌ی موضوع امری لازم و ضروری به نظر می‌رسد. آنچه مختار نویسندگان این مقاله قرار گرفته است، وجود وجاهت فقهی چنین مجازاتی می‌باشد ایشان جهت تثبیت نظر برگزیده خویش به دلائل و مویداتی استناد جسته‌اند.

■ اسحاقی (۱۳۸۰) کتابی با عنوان «مجازات پدر و مادر در جرم کشتن فرزند (ماده ۲۲۰ قانون مجازات اسلامی) به چاپ رسانده است. در این کتاب با استناد به آیات قرآن، فقه و حقوق موضوعه، مقوله "مجازات پدر و مادر در قتل فرزند" بررسی و تبیین می‌گردد، سپس پیشنهادهایی در خصوص اصلاح قانونی آن فراهم می‌آید.

■ با توجه به مرور پیشینه موضوع، می‌توان گفت که هرچند با جستجو در منابع پژوهشی می‌توان موضوع فرزندکشی را در آثار فقهی و حقوقی مورد مطالعه قرار داد، اما بسیاری از پژوهشگران تلاش کرده‌اند که مبانی عدم قصاص پدر در قتل فرزند را مورد تحقیق قرار دهند و متمرکز بر اثبات و

عدم اثبات قصاص پدر شوند. پژوهش حاضر با پذیرش عدم قصاص پدر در قتل فرزند از این مرحله عبور کرده و در پی آن است که بعد از عدم قصاص پدر با وی چه برخورد جزایی می توان کرد که هم رعایت شرعیات شود و هم پاسخ مناسبی برای جرم صورت گرفته باشد و هم نظم جامعه در پرتو پیشگیری از آن جرم حاصل شود. ویژگی های مذکور، پژوهش حاضر را با تحقیقات مشابه متفاوت ساخته و نوآوری آن را برجسته می نماید.

## ۱-۱-۷-روش شناسی پژوهش

**الف. روش پژوهش:** روش تحقیق حاضر، مبتنی بر روش توصیفی-تحلیلی است؛ و با استناد به منابع موجود در کتابخانه به گردآوری داده‌ها و اطلاعات پرداخته خواهد شد. به جهت ارائه‌ی رویه و روشی واحد بر اساس فقه و حقوق اسلامی در زمینه واکاوی مجازات پدر در قتل فرزند بر پایه شریعت و قانون، مورد بررسی قرار گرفت. همچنین بررسی مجازات پدر در قتل فرزند از منظر شریعت و قانون در زمینه‌ی موضوع تحقیق، به روشن شدن مفهوم، کمک می‌نماید.

**ب. روش و ابزار گردآوری اطلاعات:** در پژوهش حاضر از روش‌های غیر مستقیم از جمله استفاده از اسناد و مدارک برای گردآوری داده‌ها استفاده می‌شود. به عبارتی دیگر گردآوری اطلاعات در این پژوهش، به روش کتابخانه‌ای است. روش کتابخانه‌ای یا اسنادی روشی است که محقق اسناد مکتوب، سایت‌های معتبر، عکس‌ها و... را گردآوری و از بین داده‌های موجود، منابع موردنیاز خود را انتخاب می‌کند. همچنین در این پژوهش با ابزار فیش‌برداری خواهد بود. فیش برگه‌ای است که محقق در مسیر مطالعات خود یا بخشی از متن مرتبط با موضوع پژوهش را به صورت کامل یا خلاصه نوشته یا ترجمه نموده است.

**پ. روش تحلیل اطلاعات:** روش تحلیل اطلاعات این پژوهش، توصیفی-تحلیلی خواهد بود. در روش توصیفی-تحلیلی محقق علاوه بر تصویرسازی آنچه هست به تشریح و تبیین دلایل چگونه بودن و چرایی وضعیت مسئله و ابعاد آن می‌پردازد. محقق برای تبیین و توجیه دلایل، نیاز به تکیه‌گاه استدلالی محکمی دارد. بنابراین، در این نوشتار تلاش شد که تمامی مطالب مرتبط با مجازات پدر در قتل فرزند از منظر شریعت و قانون مورد بحث و بررسی قرار گیرد و لذا از روش توصیفی-تحلیلی

استفاده شد.

با توجه به اینکه پژوهش حاضر به تبیین واکاوی مجازات پدر در قتل فرزند بر پایه شریعت و قانون می‌پردازد. لذا در این فصل لازم دانستیم به بررسی اصطلاحات و مفاهیمی که در طول انجام این پژوهش در فصول بعدی اشاره خواهد شد، بپردازیم، تا ذهن خواننده با این اصطلاحات آشنا گردد. به همین‌رویی به مفهوم‌شناسی موضوع از جمله جرم، مجازات، قتل، شریعت و قانون پرداخته می‌شود.

## ۲-۱- مفاهیم

### ۱-۲-۱- مفهوم قتل

#### ۱-۲-۱-۱- مفهوم لغوی

واژه‌ی "قتل" در لغت به معنی ازالهی روح از بدن (اصفهانی، ۱۴۱۲ق: ص. ۲۵۲)، و از بین رفتن زندگی است (ابن‌منظور، ۱۴۱۴ق: ص. ۵۶۴) است. در لغت قتل به معنای ازالهی روح از بدن و از بین رفتن زندگی است (اصفهانی، ۱۴۱۲ق: ص. ۲۶۴).

#### ۲-۱-۲- مفهوم اصطلاحی قتل

قانون‌گذار کیفری ایران پیش از انقلاب در سال ۱۳۰۴ تعریفی از قتل، ارائه نداده بود. ماده ۱۷۰ قانون مجازات عمومی مقرر می‌داشت، «مجازات مرتکب قتل عمد، اعدام است، مگر در مواردی که قانوناً استثنا شده باشد» (کاتوزیان، ۱۳۶۳: ص. ۸۹). پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز قانون مجازات اسلامی مصوب سال‌های ۱۳۶۱ و ۱۳۷۰ بدون ارائه تعریفی از قتل عمد، فقط به ذکر مصادیق آن اکتفا نموده است.

قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۰۲/۱۱ نیز بدون تعریف قتل عمدی به تصویب کمیسیون حقوقی و قضایی مجلس شورای اسلامی رسید و صرفاً به ذکر مصادیق قتل عمدی پرداخته است؛ بنابراین قانون‌گذار با توجه به اینکه مفهوم قتل عمد روشن است، نخواست تعریفی از آن ارائه دهد، بلکه آنچه اهمیت دارد، تشخیص مصادیق قتل عمد و تفکیک قتل عمد از شبه عمد و خطای محض است، اما حقوقدانان تعاریف مختلفی از قتل عمد ارائه نموده‌اند و شاید دلیل عدم توافق بر سر تعریفی واحد از قتل عمد عدم تعریف این قتل در قانون مجازات اسلامی است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود: